

Александар Милосављевић
Београд

НОВИ ПРОГРАМ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ СРБИЈЕ И (РЕ)ДЕФИНИСАЊЕ ИДЕОЛОШКЕ МАТРИЦЕ

Сажетак

Тема чланка је реформски преображај Социјалистичке партије Србије (СПС) након усвајања новог Програма и Статута на њеном VIII Конгресу, децембра 2010. године. У средишту пажње је анализа идеолошке матрице и њена надоградња остварена идејама и праксама западноевропске социјалдемократије, као и последице таквих промена на актуелно позиционирање ове партије на политичком хоризонту транзиционе Србије. Анализа показује, на једној страни, значајан степен остварених програмских реформи, као и промишљену комбинацију континуитета и реформизма идеолошке матрице, на другој. Нови програм, важно је то истаћи, развија нужну корелацију са актуелним приликама у српском транзиционом друштву и држави и циљајући суштинске проблеме нуди могућа решења, углавном на бази редизајнираног идеолошког идентитета допуњеног новим приступима многим савременим изазовима, показујући намеру да задржи равнотежу између одрживог развоја и социјалне правде. У закључку, према аналитичким резултатима, Социјалистичку партију Србије бисмо могли дефинисати као партију социјалдемократске проевропске оријентације са напоменом да се поменути реформисани идентитет мора доказати и даље развијати у парламентарној, као и у широј, интересно прожетој друштвеној арили.

Кључне речи: Социјалистичка партија Србије, реформа, идеолошка матрица, социјалдемократија

УВЕРТИРА:
ОД АНТИСИСТЕМСКЕ ДО МОДЕРНИЗОВАНЕ ПАРТИЈЕ
НА ВЛАСТИ

Деловање Социјалистичке партије Србије, у деценији за нама, обележили су бројни турбулентни догађаји и различити маневри условљени бурним превирањима на нестабилној и вишедимензионалној политичкој сцени постпетооктобарске Србије, који сви скупа креирају једну својеврсну прогресивну путању. Наиме, након силаска са власти 2000. године, СПС је прошла пут од анти-системске партије, преко пружања подршке мањинској влади до, коначно, партије на власти. Упоредо са овим, сасвим опрезно, текао је и процес страначке реформе и модернизације, а у циљу јаснијег профилисања социјалдемократског идентитета и политичке акције примерене времену и приликама у земљи и свету на почетку новог миленијума¹⁾. Посебно снажан импулс овим активностима пружио је њен улазак у коалициону владу у лето 2008. године²⁾. Коначно, кључан помак у њеном развоју представља усвајање новог Програма и Статута на VIII Конгресу децембра 2010. године чиме је, за сада, на програмском плану, СПС привела крају процес своје реформе еволуирајући у модернизовану и релевантну партију европског (социјалдемократског) левог центра³⁾.

- 1) На том трагу Зоран Стојиљковић оцењује да се у редовима СПС-а након силаска са власти 2000. године јављају кругови и струје који покушавају да заузму позицију социјалдемократског левог центра (Марковић Брана, Стојиљковић Зоран, *Социјалдемократска партија и социјалдемократске партије*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 68). Милан Николић, у контексту приче о пријему ове партије у Социјалистичку интернационалу, износи мишљење према коме социјалисти данас нису више иста партија и да су притом показали способност да буду реформисти и да раде на придруживању Србије ЕУ (*Политика* – „Иза кулиса: Социјалисти под контролом СИ“, 5. јул 2009.)
- 2) Том приликом Социјалистичка партија Србије је потписала са Демократском странком (ДС), својим жустрим политичким такмацем из деведесетих година XX века и стоже-ром коалиције ДОС која је ову партију сменила у власти 2000. године, такозвану *Декларацију о политичком помирењу и одговорности* која је, на неки начин, представљала, осим формалног измирења ове две партије, и незванични програм тада настале владе.
- 3) Група аутора (Јован Комшић, Зоран Ђ. Славујевић и Драгомир Пантић) је још у истраживању објављеном 2003. године указала на то да програмско позиционирање СПС лоцира ову партију на *левом центру* док је радикална средства политичке борбе, на другој страни, карактеришу као *екстремну левицу*. Истраживачки налази који дијагностификују подударност официјелног и програмског позиционирања СПС-а, одговарајуће социјалне структуре присталица странке, њиховог самопозиционирања, ставова које заступају и аутоперцепције странке, као и поред исказане недоследности на плану реалполитике док је ова партија била на власти говоре у прилог тези према којој је СПС *јасно профилисана партија левице*. Поменимо и то да су сви анализирани елементи позиционирају на релацији и да осцилирају на *релацији леви центар-крајња левица*. (Комшић Јован, Пантић Драгомир, Славујевић Ђ. Зоран, *Основне линије партијских*

У овом чланку покушаћемо управо да, служећи се компаративном и методом анализе садржаја, свеобухватним увидом у структуру и садржај новог програма Социјалистичке партије Србије, проверимо валидност горе изречене хипотезе о програмској реформи, али и њене евентуалне консеквенце на потоње редефинисање постојеће легитимацијске матрице. Стога, у фокусу наше пажње биће, најпре, одговор на питање да ли су евентуалне програмске иновације у функцији суштинског и радикалног отклона од до тада важеће идеолошке матрице или, пак, њене промишљене модернизације и прилагођавања времену у коме живимо. У ток контексту, настојаћемо да, у компаративној перспективи, дијагностификујемо у којој мери нови програм (легитимацијска матрица) СПС-а следи основне токове европске социјалдемократије и, коначно, покушаћемо да, на основу истраживачких налаза, укажемо и на то како би се овај реформски процес свеукупно могао одразити на позиционирање СПС-а на вишедимензионалној политичкој мапи Србије и ко су данас, на идеолошком плану, њени потенцијални опоненти, а ко такмаци.

ПРОГРАМСКА СТРУКТУРА

Начин на који су различити садржаји и теме, унутар одређеног програма, представљени и организовани веома је важан и зависи од саме програмске структуре. Већина данашњих социјалдемократских партија негује праксу да своје ставове углавном представи у оквиру више мањих подцелина које се баве темама попут социјалне правде, демократије, цивилног сектора, екологије, спољне политике и које се, наравно, сукцесивно смењују како се текст програма ишчитава. Као једноставна илустрација може нам послужити Хамбуршки програм Социјалдемократске партије Немачке из 2007. године⁴⁾. У Социјалистичкој партији Србије су

подела и могући правци политичког прегруписавања у Србији, Friedrich Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, Београд, 2003, стр. 137-139).

Ми конкретно у раду наглашавамо програмски аспект из простог разлога што идентитет једне политичке партије умногоме представља вишедимензионалну категорију где је програмски профил само један од чинилаца. Притом, свака партија своју активност истовремено остварује у великом броју својеврсних арена које, свака за себе, неједнаким интензитетом, “искушавају” спремност партије да доследно следи свој основни програмско-идеолошки курс. Поред тога, познато је и то да је програмски аспект партије, осим тога што представља оквир за интерпретацију стварности, важан и као исходниште будућих акција.

- 4) Цео програм, осим уводног дела, има и четири целине које обрађују: свет данашњице, основне вредности на којима ова партија почива, њене циљеве и политике, и коначно,

се, међутим, определили за један посебан приступ. Наиме, творци овог документа осмислили су један у пракси помало неуобичајен и, стога, крајње оригиналан концепт структуралног уобличавања програмског садржаја. Наиме, осим неопходних уводних напомена⁵⁾ целокупни садржај подељен је у три засебне, а опет нужно испреплетене и међусобно условљене целине које повезује једна једина реч – демократија. Те целине су: политичка демократија, економска демократија и социјална демократија⁶⁾. Предности једног оваквог приступа организацији програмског садржаја односиле би се углавном на његову прегледност и лаку проходност која је читаоцу тиме омогућена.

ИДЕОЛОШКА МАТРИЦА: КОНТИНУИТЕТ И РЕФОРМИЗАМ

Увек када нека политичка партија усваја нови програм може се разложно поставити питање о томе да ли он, услед нужне повезаности, представља радикални раскид са њеним дотадашњим идеолошким идентитетом, континуитет уз извесно прагматично ретуширање или, пак, његову прогресивну модернизацију и промишљено прилагођавање новонасталим приликама.

Као и већина релевантних странака у Србији, и Социјалистичка партија поседује својеврсну еволутивну историју своје легитимацијске (идеолошке) матрице дугу скоро две деценије још од њеног првог програма из 1990. године. Ова партија је, до сада, осим оснивачког, усвојила још два званична програма (из 1992. и 2010. године), као и сијасет пратећих програмских декларација са досадашњих конгреса. Међутим, на овом месту се, из практичних разлога, нећемо детаљније бавити досадашњом генезом идеоло-

у завршном делу, још једном долази до краће рекапитулације неких од основних визија СДП-а. Истина, треће поглавље *Наши циљеви и политике*, подељено је у још осам подцелина које, свака за себе, расправљају о питањима демократије, социјалне правде, цивилног друштва, економске демократије итд.

- 5) Које углавном већина политичких партија наводи на почетку својих програма и које су претежно у функцији њиховог вредносно-идеолошког самоодређења у односу на, рецимо, дешавања и промене које настају у свету.
- 6) “Социјалисти свој програм темеље на три стуба демократије: политичкој, економској и социјалној демократији, полазећи од чињенице да човек, у политичком смислу, није потпуно слободан ако истовремено не може да ужива равноправан статус на свом радном месту и у друштву” (*Програм Социјалистичке партије Србије*, стр. 12)

шке матрице СПС-а⁷⁾. На претходном, VII Конгресу из 2006. године, СПС је усвојила Програмску декларацију у којој наглашава доследност и континуитет са вредностима свог програма из 1992. године. Међутим, већ тада (као и на V Конгресу) ова партија је показала велики потенцијал за отварање према бројним постматеријалистичким вредностима и темама (екологија, одржив развој). Усвајање новог програма на VIII Конгресу, осим сукцесије старог, створило је и могућност за редефинисање до тада важеће идеолошке матрице, као и даљу, прогресивну разраду одређених питања и програмских садржаја. Да ли се у томе успело и у којој мери настојаћемо да укажемо у наставку овог рада.

Аналитички увид у нови програм Социјалистичке партије Србије и из њега проистеклу легитимацијску матрицу потврђује тенденцију у погледу континуитета темељних одредница идеолошког идентитета, али се може дијагностификовати и висок степен оствареног реформизма и модернизације на многим тематским пољима.

СПС, између осталог, остаје партија рада и стваралаштва док демократски социјализам (карактеристичан и за немачке и шведске социјалдемократе!) и даље фигурира као кључна легитимацијска формула обједињавајући притом идеје социјализма и демократије⁸⁾. Спектар фундаменталних вредности чине рад, хуманизам, слобода, социјална правда, једнакост и солидарност.

На плану политичке демократије и даље се велика пажња посвећује развијању концепта демократске, правне, лаичке и социјално одговорне државе у којој се посебан акценат ставља на широку лепезу актуелних питања⁹⁾. Известан реформистички набој, на трагу најбољих европских решења, посебно се огледа у залагању за “модернизацију и реформу јавне управе која би имала три циља: да јавни службеници буду стручно оспособљени да ефикасно и непристрасно примењују законска решења и спроводе управне поступке; да буду отворени и на услузи грађанима – корисницима њихових услуга уз поједностављивање процедура и масовнију употребу савремених технологија; да припреме и оснаже државне

7) Уместо тога упућујемо читаоца на посебно користан и занимљив чланак Дијане Вукмановић, „Легитимацијске матрице релевантних политичких партија у Србији (1990-2005)“, у: *Политичке странке у Србији: структура и функционисање*, Институт друштвених наука, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2005. (стр. 31-61)

8) *Програм Социјалистичке партије Србије*, стр. 10.

9) Демократска политичка култура, политичка, морална, кривична и материјална одговорност носилаца јавних функција, борба против организованог криминала, заштита људских права и права националних мањина, слобода информисања итд.

институције у циљу учлађења Србије у Европску унију”¹⁰⁾. Социјалисти заговарају и реформу локалне самоуправе и то у три правца: децентрализација, деконцентрација, као и делегирање и *приватизација појединих јавних служби* (курзив мој) у циљу њиховог бољег функционисања и финансирања¹¹⁾.

Економски део програма, такође, представља фузију старог и новог. Попут какве увертире, а највероватније у циљу прибављања ширег политичког легитимитета, на самом почетку се наглашава залагање за “модел економске демократије који је развијен и примењује се у европским земљама где су социјалистичке и социјал-демократске странке дуго време биле или јесу на власти и имају дугу традицију и велике тековине борбе за људска и радничка права заснована на концепту демократског социјализма и модерне тржишне привреде”¹²⁾. Неприкосновено опредељење, на једној страни, за социјално тржишну привреду, не искључује, на другој страни, својствено левичарском духу и реторици, противљење “капитализму у коме бескрупулозна трка за профитом омогућава појединцима богаћење и раскошан живот заснован на експлоатацији обесправљених радника који раде у условима недостојним човека у XXI веку”¹³⁾. Држава је, у смислу директних интервенција у економски живот, мање “регулатор”, а више “коректор” тржишне привреде чија се улога посебно истиче у “спречавању и ублажавању негативних цикличних тенденција, очувању макроекономске стабилности, спречавању монопола, обезбеђењу јавних добара, редистрибуцији дохотка ради очувања социјалне сигурности, отклањању великих разлика у регионалном развоју и благостању целокупног становништва”. Ефикасна и јефтина држава представља, притом, саставни део политике развоја. Традиционална политика пуне запослености (у условима економске стабилности!) је, по узору на западноевропску социјалдемократију, допуњена реформистичким виђењем тржишта рада, а у правцу постизања његове веће флексибилности. Важно место у економској агенди социјалиста, а као кључни актери индустријске демократије, као и до сада, имају синдикати и социјални дијалог. Стога, иако се нигде експлицитно не спомиње синдикални плурализам, о синдикатима се говори

10) *Исто*, стр. 16.

11) *Исто*, стр. 17.

12) *Исто*, стр. 29, (Социјалисти, попут немачког СДП-а, велики замајак развоја виде у малим и средњим предузећима, док је, рецимо, пореска политика у функцији стимулације инвестиција итд.)

13) *Исто*

у множини тако да, иако посредно, можемо говорити о некаквом залагању за синдикални плурализам¹⁴⁾. Изостало је и некадашње отворено противљење приватизацији јавних предузећа већ се пропагира модел приватно-јавног партнерства и задржавања контролног пакета акција од стране државе у оном делу привреде који се тиче тзв. природног монопола и саобраћајне и енергетске инфраструктуре. Социјалисти су критички расположени према “моделу привредног развоја који се заснива на превеликој јавној потрошњи и (у реформаторском духу) сматрају да га треба напустити”¹⁵⁾. Неизоставна је и равноправност свих облика својине (приватна, јавна, задружна), санкционисање злоупотреба у процесу приватизације, унапређење партнерства приватног и јавног сектора. Истрајава се у традиционалном опредељењу за хуманизацију услова рада који подразумева не само хумане услове на радном месту већ и правичну накнаду за рад која раднику и његовој породици може обезбедити живот достојан човека¹⁶⁾. Прогресивни модел опорезивања дохотка и имовине, као програмска новина, а по свему судећи и кључни адут, виђен је као “социјално правичан и економски ефикасан, а у функцији потреба грађана и привредног развоја, обезбеђења праведније редистрибуције бруто домаћег производа, појачања финансијске дисциплине”¹⁷⁾. Ипак, у условима транзиционе колотечине и не превише развијене српске привреде и непресушне потребе за страним инвестицијама треба ипак бити разуман и свестан укупних могућности за потпуну реализацију овакве пореске политике, али и њених успутних лимита.

Социјална сигурност, у интерпретацији социјалиста, подразумева “доступност основних социјалних и здравствених услуга свим грађанима, без обзира на њихово социјално порекло и статус док темељну вредност социјалне политике представља солидарност читавог друштва и државе са угроженима и немоћнима”¹⁸⁾.

14) Такође, не спомиње се ни право на штрајк већ се “подржавају сви законом предвиђени облици синдикалне борбе за остварење тих интереса”. Социјалисти се, у наставку, залажу и за “јачање суштинске улоге синдиката, као асоцијације радника која заступа њихове аутентичне интересе и захтеве и указују на своју приврженост социјалном дијалогу као инструменту за постизање компромиса – социјалног пакта – о динамичи и трошковима економских и друштвених реформи” (*Исто*, стр. 31-32).

15) *Исто*

16) *Исто*, стр. 30

17) *Исто*, стр. 37 (Посебно је важно и залагање за усклађивање пореског система са системом Европске уније, равноправан положај пореских обвезника, ефикасну наплату пореза доприноса за социјално осигурање и строго санкционисање избегавања плаћања пореза)

18) *Исто*, стр. 39

Ипак, и на овом пољу социјалисти, и поред пригодне реторике условљене својим изворним идеолошким координатама, показују помаке ка рационалнијој перцепцији економске одрживости социјалних служби, а поново на трагу својих западноевропских узора¹⁹⁾. Стога, не изненађује формулација према којој “друштво и држава не могу преузети на себе искључиву бригу и одговорност да решавају сва животна питања и проблеме грађана – појединци не могу бити ослобођени одговорности за своју егзистенцију и егзистенцију своје породице (курзив мој)”²⁰⁾. Последично, “издржавање социјалних служби не може пасти само на терет државе и привреде, већ је неопходан и одређени степен партиципације и доприноса грађана”²¹⁾. Ово би, дакако, могло значити својеврсну инаугурацију политике “нема права без обавеза” (Ентони Гиденс), али у таквим оценама, ипак, не треба претеривати. Социјалисти на овај начин креирају додатни маневарски простор тако да не мора у потпуности бити неконзистентно истовремено залагање за јефтину и ефикасну државу и активну социјалну политику са широким спектром корективно-редистрибутивних обавеза према грађанима.

У борби против сиромаштва, не нуди се нека панацеја већ, напротив, поред подршке “Стратегији за смањење сиромаштва у Србији” и списак конкретних мера које се морају предузети²²⁾. Уз то, у помало оптимистичном тону, социјалисти верују да се у разумном року, а то је, према њиховом виђењу, пет година могу искоренити тешко сиромаштво и глад.

Нови програм, по први пут, промовише и развој добровољног, како пензијско-инвалидског, тако и здравственог осигурања. Социјалисти су за реформу система пензијско-инвалидског осигурања и отклањање свих системских деформација које утичу на дебаланс средстава у пензионом фонду²³⁾. Упоредо са стимулисањем развоја допунског, тј. добровољног здравственог осигурања предвиђа се и реформа овог система у смеру унапређења здравља и превен-

19) Између осталог, у Програму стоји да су “праведност и одмереност, селективност и доследност за социјалисте важни принципи социјално праведне и економски одрживе редистрибуције друштвеног богатства” (курзив мој) (Исто, стр. 38)

20) Исто

21) Исто

22) Динамичан привредни раст, отварање нових радних места, повећање зарада, спречавање настанка новог сиромаштва као последице реструктурисања привреде и социјално одговорна држава (Исто, стр. 43)

23) Исто, стр. 41.

ције болести, лакшој доступности и приступачности здравствених услуга²⁴).

Родна равноправност, између осталог, представљена је у генералном настојању да се “смање разлике у економском и друштвеном статусу између полова и потпуну равноправност жена и мушкараца у свим областима живота, превазилажењем традиционалних схватања о улози жене”²⁵).

Скуп питања који се бави спољном политиком и међународном сарадњом такође указује на изванредан степен програмског континуитета јер се истрајава на политици војне неутралности и противљења уласку Србије у НАТО савез, а одлука о томе препушта се референдумској вољи народа. Спољна политика је, углавном, у знаку мира и сарадње посебно међу земљама Балкана и југоисточне Европе. Новину на овом плану, међутим, представља истицање пет основних руководећих принципа у међународној политици, углавном проистеклих из реалног сагледавања новије историје Србије, њене позиције и перспектива у промењеном свету данашњице. Ти принципи су: кооперативност, достојанство, трезвеност, самопоштовање и поштовање својих вредности и култура дијалога насупрот послушности, инату и пркосу, романтизму, самопрезиру, ароганцији према вредностима других и сили²⁶). Недвосмислена подршка чланству у Европској унији посебно је наглашена, али истовремено се указује и на потенцијално корисне односе са другим земљама света услед његовог полицентричног карактера. Можемо констатовати и то да је јак проевропски потенцијал испољен у овој партији као чланица коалиционе владе од 2008. године само консеквентно преточен и материјализован у њеном новом програму. И питању Косова и Метохије се приступа са позиција са којих се наглашава “приврженост тражењу решења мирним путем у интересу свих на основу међународног права, уз учешће ОУН, међународних организација и свих релевантних субјеката у међународној заједници, посебно ЕУ”²⁷).

Подвлачећи да су “одувек имали врло јасно дефинисану идеју да је питање заштите животне средине једно од најдоминантнијих политичких, социјалних, културних, образовних, здравствених питања у друштву”, социјалисти указују на своју спремност да од-

24) Исто, стр. 42.

25) Исто, стр. 43.

26) Исто, стр. 25.

27) Исто, стр. 23.

говоре на изазове које им намећу “грађани Србије који траже еколошки одговорне политичаре, еколошки одговорне странке, ново понашање према животној средини”²⁸⁾. Инаугурише се одређење за енергетску ефикасност, али и предвиђају пореске олакшице за технологију која производи или утиче на стварање обновљиве енергије попут, рецимо, соларне или енергије ветра.

Коначно, редефинисани нуклеус легитимацијске матрице Социјалистичке партије Србије, након њеног VIII Конгреса, чинила би, дакле, следећа одређења:

- демократски социјализам са базичним вредностима социјалне правде, рада, једнакости, слободе, солидарности, хуманизма;
- концепт демократске, правне, грађанске и социјално одговорне државе;
- републиканска, представничка демократија и владавина права, демократска политичка култура;
- децентрализација и деконцентрација моћи, реформа јавне управе и локалне самоуправе;
- заштита људских и мањинских права, повезаност политичких и социјално-економских права, национална равноправност и одређење за мултиетничко, мултикултурно и мултиконфесионално друштво;
- социјално тржишна привреда са корективном улогом државе, социјални дијалог и јаки синдикати, политика пуне запослености и реформе тржишта рада у правцу његове флексибилности, ефикасна и јефтина држава; равноправност свих облика својине, приватизација и унапређење партнерства приватног и јавног сектора;
- активна социјална политика са наглашеном одговорношћу појединца за своју и егзистенцију своје породице; реформа и промовисање добровољног пензијско-инвалидског и здравственог осигурања; политика родне равноправности и бриге о породици и деци; бесплатно образовање и начелна равноправност државних и приватних образовно-васпитних институција;

28) Исто, стр. 50-51

- *концепт војне неутралности и мирољубива спољна политика;*
- *политика заштите животне средине и енергетске ефикасности;*
- *интеркласизам.*

Осим тога што се у самом тексту програма отворено говори о променама (и партије и друштва, које су неопходне колико и захтевне!) то је видљиво и на плану приступа и разраде бројних тема²⁹). Остварен је и завидан степен конзистентности програмског садржаја без сувишног уплива некакве “запаљиве”, демагошко-популистичке реторике иако нам се, услед обилатог и наглашеног коришћења терминологије из богатог левичарског арсенала (на шта СПС, као партија левнице, разуме се, има легитимно право) извесне програмске поруке, са аспекта србијанског капитализма у повоју, могу учинити нарочито заводљивим (не и слаткоречивим!)³⁰). Али, иза њих, барем у начелу, стоје јасно формулисане и конвергентне “политике” које захтевају још већу конкретизацију, темељну разраду и операционализацију у пракси – либерално-демократска на плану политичке демократије, развојно-стабилизирајућа на плану економске демократије и, коначно, редистрибутивно-кохезивно-еманципаторска на плану шире друштвене демократије. Програм, наглашеном корелацијом са стварношћу наше земље, у пуној мери таргетира кључне неуралгичне тачке српског транзиционог друштва и државе (незапосленост и сиромаштво, корупцију, привредно постраће).

СПС у свом програму себе види у друштву партија-чланица Социјалистичке интернационале и Партије европских социјалиста, а на једном месту, видели смо, говори о усвајању “модела економске демократије развијеног у европским земљама где су социјалистичке и социјалдемократске странке дуго време биле или јесу на власти”. У наставку бисмо, стога, могли да начинимо и један мали упоредни пресек неких од кључних програмских становишта савремене социјал-

29) “Понављање и преписивање политике није делотворан начин решавања проблема и дилеме пред којима се налази наш народ, наше друштво и држава. Промене којима тежимо представљају начин да учврстимо оне вредности које је потребно сачувати да би се отворила перспектива хуманог и стабилног развоја” (стр. 9)

30) Наравно, не смемо пренебрегнути ни чињеницу да партијски програми морају имати и ту посебну мобилизирајућу димензију што, наравно, не треба да представља некакав алиби за искорак у сувусли популизма и испразну демагогију.

демократије и Социјалистичке партије Србије³¹⁾. Такође, пре доношења икаквих далекосежних закључака морамо имати у виду и то да је и западноевропска социјалдемократија, након експеримента са програмом “трећег пута”, на неки начин, и за сада, само на ширем теоријском плану, пред вратима неке нове ревизионистичке фазе чији се обриси већ назиру крајем прве деценије XXI века.

Табела:

Упоредни преглед неких од кључних политичких визија савремене социјалдемократије и Социјалистичке партије Србије

Савремена социјалдемократија	Социјалистичка партија Србије	
демократски социјализам социјална правда солидарност слобода једнакост “слободни и једнаки људи у солидарној заједници су циљ демократског социјализма” (<i>Социјалдемократска партија Шведске</i>)	Вредносни спектар	<u>демократски социјализам</u> је процес политичког, економског и социјалног ослобођења човека од сиромаштва, неправде незнања и свих облика доминације и експлоатације; <u>социјална правда</u> значи једнаку слободу за све без обзира на расну, националну верску, полну или политичку припадност и имовинско стање; <u>солидарност</u> као спремност слободних и једнаких људи на подршку са свима који пате и страдају;
концепт правне, демократске и социјално одговорне државе “превентивна социјална држава која инвестира у људе, образовање, квалификацију, здравље, шансу и друштвену инфраструктуру” (<i>Frank Walter-Steinmeier, Matthias Platzeck, Peer Steinbrück</i>)	Држава	“држава је демократска институција која репрезентује и чува заједнички живот у политичкој заједници, повезаност грађана, народа и територије (...) залажемо се за концепт социјално одговорне државе која ће спречити све облике експлоатације и економско социјалне обесправљености”;

31) Поменућемо и то да смо, између осталог, дијагностификовали и јасну тематску подударност новог Програма СПС-а и са документом “*Нова социјална Европа*” (области попут пуне запослености, инвестирања у људе, универзалне бриге о деци, социјалном дијалогу, једнаким правима жена и мушкараца итд.) који је на свом Конгресу у Порту 2006. године усвојила Партија европских социјалиста (ПЕС) чијем чланству, поред Социјалистичке интернационале, Социјалистичка партија Србије тежи и о чему се јасно и безусловно програмски изјашњава.

<p>представничка, либерална демократија допуњена елементима партиципативне, “дијалашке” демократије – демократије која се поступно шири изван сфере политике стварајући климу активног друштвеног поверења и солидарности;</p> <p>“за социјалдемократе и социјалисте је неопходно да се достигну демократски облици стално преиспитују и унапређују “по мери основних вредности” и изнова изналазе нови облици и проширују њихови досези” (<i>Брана Марковић</i>)</p>	<p>Политичка демократија</p>	<p>“грађани имају право да на основу општег и једнаког права гласа на непосредним и тајним изборима бирају одборнике и народне посланике у представничким институцијама (...) представничка демократија не може заменити непосредно учешће грађана у доношењу одлука зато се залажемо да се убудуће чешће примењује референдум и народна иницијатива када се одлучује о питањима од заједничког и општег интереса (...) демократска политичка култура коју одликује дух толерантности, отворена и конструктивна расправа, дијалог, уважавање различитих идеја, права и интереса мањине и спровођење одлука већине”;</p>
<p>плуралистички економски односи, “индустријска демократија”, односно демократизација економског живота кроз конфликтно социјално партнерство рада и капитала и институционализовани социјални дијалог; “желимо више капитала у рукама радне снаге (...) радничка партиципација у корпоративном капиталу, као додатни извор прихода, гарантује правичнију партиципацију радне снаге у успеху њене компаније (...) то истовремено промовише иновативност и продуктивност”</p> <p>(<i>Социјалдемократска партија Немачке, Hamburg Program, 2007</i>)</p>	<p>Индустријска демократија</p>	<p>“економска демократија подразумева да радници буду поштовани као личности које својом иницијативом и инвентивношћу доприносе унапређењу рада, бољој организацији и већој ефикасности те им то даје за право да учествују у оствареној добити и једним делом у доношењу одлука, што не угрожава принцип неповредивости приватне својине као основе функционисања тржишне привреде” (...) залагање за реформу и поштовање правила колективног преговарања по узору на најбољу праксу у земљама Европске уније (...) “незаобилазну улогу у томе, поред државе, имају синдикати, савети запослених, као и бесплатна правна помоћ радницима (...) социјални дијалог је најбољи начин за коегзистенцију различитих интереса, њихово усклађивање, социјалне правде и друштвене кохезије”;</p>

<p>развој социјално-тржишне привреде реализовањем економски одрживих реди-стрибутивних стратегија, односно развојем концепта квалитета живота и доступности јавних добара (...) унутар приче о квалитету живота, основне услуге у сфери образовања, здравства, осигурања и социјалних услуга третирају се као социјални трошкови у функцији репродуковања радних способности и друштвеног развоја, односно креирања обучене радне снаге за “економију знања” (Гиденс);</p> <p>“социјално тржишна економија, претежно обликована од стране социјалдемократа и синдиката, претворила је радничку партиципацију и саодлучивање у продуктивну снагу промовишући социјални мир (...) саодлучивање у фабричким халама и корпорацијама, слобода колективног преговарања и право на штрајк су основни елементи социјално тржишне економије” (<i>Социјалдемократска партија Немачке, Hamburg Program, 2007</i>)</p>	<p>Социјално привреда</p>	<p>“држава је дужна да створи једнаке услове образовања и оспособљавања за тржиште рада целокупном становништву (...) у интересу не само запослених, већ и послодавца и друштва у целини је инвестирање у хумани капитал и то мора бити њихова заједничка брига и обавеза (...) знање је највећи лични и друштвени капитал у XXI веку зато истрајавамо на политици стварања претпоставки за једнаке шансе за све људе у области образовања, без обзира на њихов имовински статус или друштвено порекло (...) држава зато мора знатно увећати средства за образовање на свим нивоима јер је то услов за излазак из сиромаштва и убрзани развој (...) активна социјална политика која у условима економске кризе, неизвесности посла и пада животног стандарда грађана треба да обезбеди што је могуће равномернију расподелу заједничког терета и да гарантује минимум неопходне социјалне сигурности свим грађанима (...) сви грађани Србије треба да буду обухваћени здравственим осигурањем заснованим на принципима солидарности, једнакости и универзалности”;</p>
<p>концепт еколошки одрживог развоја стварања “хуманизоване природе” и управљања “друштвом ризика” (Урлих Бек), односно раскид са логиком конзумеризма и развој “економије пост-оскудице” и неформалног економског сектора;</p>	<p>Еколошки одржив развој</p>	<p>“брига о заштити животне средине и наше будућности не сме бити одвојива од питања економског развоја (...) питања квалитета живота нису само економска већ и еколошка”;</p>

<p>развој, кроз комуникацију и сарадњу социјалдемократских странака са новим друштвеним покретима и цивилни иницијативана пост-материјалистичког друштва и политичких установа базираних на ограниченој преговараној моћи;</p>	<p>Цивилни сектор</p>	<p>отвореност за сарадњу са невладиним организацијама и удружењима грађана које потпуно или делимично стреме истим циљевима (...) поштовање и подржавање посебности организација у цивилном друштву као важног инструмента учвршћивања демократије;</p>
--	-----------------------	---

НАПОМЕНА: Карактеристике савремене социјалдемократије делимично наведене према: Зоран Стојиљковић – *Социјалдемократија и политичке странке у Србији*

Дакле, вештим маневрисањем између две погубне крајности - тврдокорног догматизма и безобалног прагматизма, социјалисти успевају да, на плану програмског инжењеринга, остваре (као изворна партија левице) изванредан степен нужног континуитета са својим фундаменталним идеолошким основама и уз критички осврт на тековине своје прошлости и отвореност ка променама реализују пратећу реформистичку надоградњу легитимацијске матрице у правцу промишљеног и начелног усвајања одређеног броја програмских визија савремене (западноевропске) социјалдемократије³²⁾.

Само да напоменемо и то да потенцијално усвајање неких корисних програмских визија са западноевропског политичког поднебља мора, разуме се, подразумевати, пре свега, њихово разумно прилагођавање и посебну операционализацију у мучним приликама транзиционе и осиромашене Србије, а не слепо, непромишљено и помодно усвајање по систему *copy-paste-a* и тек толико да би се оне нашле у програму! Наравно, СПС ће, поред тога, тек у парламентарној и широј друштвеној арени, сагласно будућој перцепцији бирача и својој моћи и утицају који буде имала међу њима, бити у прилици да покаже свој унутрашњи потенцијал да спроведе оно што пропагира у свом новом програму и тиме оправда своје соци-

32) У раду смо указали на неке од тих политика попут, рецимо, политике на тржишту рада. Реформе у овој области крећу се, дакле, у правцу његове веће флексибилности "по узору на развијене тржишне привреде земаља Европске уније" где би незапослени радници имали дакако највећу одговорност за проналажење посла, али у томе морају имати и снажну подршку државе (преквалификација, подстицање отварања нових радних места, фондови солидарности). Треба поменути и макроекономску стабилност и конкурентност привреде које, такође, фигурирају као важне, управљајуће одреднице економске политике како европских социјалдемократа тако и социјалиста. Пореске олакшице, као инструмент фискалне политике, треба да буду у функцији раста производње и запослености и заштите грађана са најнижим дохоцима.

јалдемократско усмерење. Када је реч о самој програмској димензији, за сада је, дакле, на добром путу.

ДРУШТВЕНИ ХОРИЗОНТ: ПРИНЦИПИ ДЕЛОВАЊА И САВЕЗНИЦИ

На темељима демократске политичке културе за коју се залажу, социјалисти, начин свог политичког деловања обликују у духу толеранције и дијалога. Цивилно друштво, са својим невладиним организацијама, напоскон се, недвосмислено и без икаквих резерви, перципира као “важан инструмент учвршћивања демократије”³³⁾. Евидентан је, на другој страни, изостанак досадашње праксе експлицитног сврставања људи и организација на природне савезнике или противнике са којима је немогућа икаква сарадња. Таква пракса је у пуној мери превазиђена у правцу инаугурисања посве новог амбијента културе дијалога и стварања консензуса о свим кључним друштвеним питањима. Као илустрацију можемо узети, на пример, верске заједнице. У новом програму се, између осталог, каже да су социјалисти, “у циљу опште добробити отворени за дијалог и сарадњу са верским заједницама, посебно кад заједничко деловање може бити од користи друштву у целини”³⁴⁾.

Иако се, као аутентична странка левице, СПС првенствено обраћа онима који живе од свог рада, знања, пословних идеја и иницијатива наглашава се и отвореност ове партије према широком кругу појединаца и организација³⁵⁾. Овде је на делу својеврстан интеркласизам тако да о СПС можемо говорити као о catch-all партији, али је она далеко од прерастања у, рецимо, “агенцију за менаџмент владе” (Михаел Ерке) што би могло представљати тренд у развијеним западноевропским земљама.

33) Исто, стр. 54.

34) Исто, стр. 20.

35) “Невладине организације и удружења грађана које потпуно или делимично стреме истим циљевима, странке које деле исте вредности, поштују демократске процедуре и Устав и законе Републике Србије, синдикати, организације бораца народноослободилачког рата, организације за људска права, права жена, еколошке покрете, као и све остале који желе њихову подршку за своје акције које су сагласне циљевима СПС-а”.

ИДЕОЛОШКИ ХОРИЗОНТ: ОПОНЕНТИ И ТАКМАЦИ

Јасније позиционирање СПС-а на политичкој мапи Србије и одређење њених опонената и такмаца условљено је, најпре, указивањем на неколико важних чињеница.

Пре свега, традиционална и често употребљавана идеолошка подела на релацији левица-десница данас је умногоме замагљена и релативизиована, а од стране неких аутора и одбачена као посве превазиђена. Међутим, ова релација и даље остаје да важи као начелна подела међу странкама коју ми у овом раду прихватамо и на основу које данас уопште и можемо говорити о идеолошким опонентима и такмацима. Конкретно, у условима периодично узбурканог српског страначког архипелага извесна конфузност у погледу прецизног одређења идеолошког профила партија, на релацији левица-центар-десница, углавном се дешава услед бројних тематско-терминолошких позајмица са деснице чиме долазимо до тога да, “идентитет једне партије са десног пола идеолошког спектра у области економске политике није у потпуности кохерентан са њеним генералним усмерењем на плану политичке идеологије” (Дијана Вукомановић). Све ово говори о постојању извесне идеолошке неконзистентности код појединих партија најчешће условљене политичким деловањем у сенци прагматизма. Додамо ли томе и “ниско идеолошко саморазумевање” наших грађана (Срећко Михајловић) јасно је о каквом зачињеном партијском галиматијасу се ради. Поље свакодневне политичке праксе тј. “противречан контекст позитивистичке и симболичко-мобилизирајуће димензије политике” (Јован Комшић), на другој страни, представља посебан лакмус папир за утврђивање идеолошке доследности неке од партија тако да, у том смислу, нашу анализу и из ње проистекле ставове за сада ограничавамо искључиво на програмску раван.

Поред тога, српски политички простор је вишедимензионалан и поред поменуте поделе постулира и неке друге. Посебно корисна и илустративна, у условима евроатлантских интеграција, била би она на релацији проевропско-традиционално³⁶⁾.

36) О овоме више читати у: Владимир Гоати - *Партијске борбе у Србији у постоктобарском раздобљу*, Институт друштвених наука - Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2006. Дијана Вукомановић нуди сличну поделу на националисте и космополите („Идеолошке матрице политичких партија у Србији (1990-2007)“, у: *Идеологија и политичке партије у Србији*, Институт друштвених наука - Friedrich Ebert Stiftung, Факултет политичких наука, Београд, 2007 (стр. 67-113)

Када све ово имамо у виду, Социјалистичку партију Србије, на основу њених програмских координата, можемо одредити као релевантну партију левог центра проевропске оријентације. Маневарски простор на левом делу политичког спектра дели са њеним најважнијим такмацем, “социјалдемократизованом” партијом центра – Демократском странком (ДС). Поред њих, ту се налазе и друге партије леве оријентације попут Социјалдемократске партије Србије (СДПС), Лиге социјалдемократа Војводине (ЛСВ) итд³⁷⁾. Када је реч о идеолошким опонентима то су углавном странке са десне стране политичког спектра - Демократска странка Србије (ДСС), Г17, Српска напредна странка (СНС), Српски покрет обнове (СПО), Српска радикална странка (СРС). Проевропски простор дели са свим партијама-такмацима, а када је реч о партијама-опонентима једино са Г17, Српском напредном странком и Српским покретом обнове.

* * *

Важно је указати да Социјалистичка партија Србије, као изворна партија левнице, није морала нужно да посеже за некаквим превише радикалним и хазардерским маневрима на плану свог основног идеолошког идентитета и програмског инжењеринга чиме би могла ризиковати губитак кредибилитета међу бирачима. Логичнији је био приступ који би у својој суштини подразумевао природну еволуцију ка социјалдемократској позицији критичким и промишљеним редефинисањем, као и надоградњом постојеће легитимацијске матрице, а по делимичном узору на развијене европске социјалдемократске партије што је у СПС-у и учињено. Стога, нови Програм Социјалистичке партије Србије, посматран из перспективе XXI века, како у односу на развијену европску социјалдемократију са једне стране, тако и специфичности друштвено-политичког контекста Србије са друге, са својом специфичном структуром и реалистичким приступом широком дијапазону актуелних тема, умерено мобилизирајућим тоном са коректним, одмереним речником и јасним формулацијама, представља један модеран документ партије демократске левнице. Поред евидентно наглашене, али и нужне социјално-корективне улоге државе, он представља и надамсе развојно-еманципаторско-инклузивну агенду с обзиром да

37) Овде је реч, наравно, о начелној подели без узимања у обзир праве релевантности странке у политичком животу. Основни интенција аутора је, стога, указивање на потенцијалну фрагментираност поља левнице у Србији.

су у СПС-у вероватно свесни да у свету данашњице «нема бесплатног ручка», као и да се социјално-редистрибутивни програми, без обзира на њихов обим, морају финансирати из економски потпуно реалних и одрживих извора тако да се многа потенцијална издвајања, попут оних у сфери образовања или околностима незапослености, морају тумачити управо у светлу подстицаја даљег развоја и обрнуто.

Последично, Социјалистичка партија Србије се, након усвајања новог програма, на политичком хоризонту наше земље јасније позиционира као релевантна проевропска партија левог центра. Ова партија ће тај идентитет (или «имиџ», свеједно) морати да оправда и доследно профилише у наизглед немирним водама наше турбулентне политичке свакодневице и под будним оком јавности. У транзиционој Србији простора за аутентичну левицу итекако има. СПС би то могла искористити, рецимо, путем активирања и унутрашњег јачања свеукупних страначких потенцијала, а у циљу јавног демонстрирања спремности да следи своје базичне програмске визије, као и кроз настојање да, развијањем партнерских односа са прогресивним левичарским организацијама и иницијативама цивилног сектора, формира јаку, аутентичну и самим тим препознатљиву, надасве респектабилну, коалицију тренутно фрагментираних левих снага у Србији. Напослетку, на ово указујемо због тога што су грађани (читај «бирачи») ти који ће дати крајњу оцену о реформским корацима које ова партија предузима и зависно од своје индивидуалне перцепције идентитета Социјалистичке партије Србије као аутентичне и релевантне леве опције на српском политичком хоризонту одлучити да ли ће јој указати своје поверење на изборима.

Aleksandar Milosavljevic

**THE NEW PROGRAM OF THE SOCIALIST PARTY
OF SERBIA AND (RE)DEFINITION OF IDEOLOGICAL
STENCIL**

Summary

The main topic of this paper is the reformist change of the Socialist Party of Serbia (SPS) after adoption of its new Program and Statute at the Eighth congress in December 2010. In the core of attention is the analysis of ideological stencil and its superstructure made by ideas and practices of western Europe social democracy, but also, due to these changes, consequences on its contemporary position at the political horizon of transitional Serbia. The analysis

present, on the one side, enviable degree of realized program reform and also deliberated combination of continuity and reformism of ideological stencil, on the other side. The new program, and it is important to stress, also develop necessary correlation with actual circumstances of serbian transitional society and state and, taking aim at substantive problems, offer possible solutions, mainly based on redesigned ideological identity complemented with new approaches to many contemporary challenges, showing intention to maintain crucial balance between sustained development and social justice. In conclusion, according to analytic outcomes, the Socialist Party of Serbia might be defined as social-democratic party of pro-european orientation with remark that reformed identity must be demonstrated and further developed in the parliamentary as well as in the wide, interest-permeated social area.

Keywords: Socialist Party of Serbia, reform, ideological stencil, social democracy

ЛИТЕРАТУРА

- *Програм Социјалистичке партије Србије*, VIII Конгрес (11.12.2010)
- Вукомановић Дијана, „Легитимацијске матрице релевантних политичких партија у Србији (1990-2005)“, у: *Политичке странке у Србији: структура и функционисање*, Friedrich Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, Београд, 2005.
- Вукомановић Дијана, „Идеолошке матрице политичких партија у Србији (1990-2007)“, у: *Идеологија и политичке странке у Србији*, Friedrich Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, Факултет политичких наука, Београд, 2007.
- Гоати Владимир, *Партијске борбе у Србији у постоктобарском раздобљу*, Институт друштвених наука, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2006.
- Ерке Михаел, *Социјалдемократске партије у централној и југоисточној Европи: Политички покрети или агенције за менаџмент Владе?*, Friedrich Ebert Stiftung, Политичке анализе, 2009.
- Комшић Јован, „Политичке странке у Србији и европске вредности – програми и пракса“, у: *Политичке странке у Србији и Европска унија*, Friedrich Ebert Stiftung, Факултет политичких наука, Београд, 2007.
- Комшић Јован, „Социјалдемократске идеје у програмима ДС, СПС, СРС и ПСС“, у: *Програмски идентитети социјалдемократских партија*, Социјалдемократски клуб, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2005.
- Комшић Јован, Пантић Драгомир, Славујевић Ђ. Зоран, *Основне линије партијских подела и могући правци политичког прегруписавања у Србији*, Friedrich Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, Београд, 2003.

- Марковић Брана, Стојиљковић Зоран, *Социјалдемократија и социјалдемократске партије*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Марковић Брана, „Програми западноевропских социјалдемократских партија“, у: *Програмски идентитети социјалдемократских партија*, Социјалдемократски клуб, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2005.
- Милосављевић Александар, *Савремена социјалдемократија и социјалдемократске партије земаља бивше Југославије*, Народни универзитет, Врање, 2010.
- Rasmussen Poul Nyrup, *10 Thesis on the Future of Social Democracy in Europe*, IPG, 2010.
- *Приручник о идентитету политичких партија*, Национални демократски институт за међународне послове, Вашингтон, 2008.
- Platzeck Matthias, Steinbrück Peer, Steinmeier Frank-Walter, *Socialdemocracy in 21st century*, Policy Network, London, 2007.
- Стојиљковић Зоран, „Социјалдемократија и политичке странке у Србији“, у: *Идеологија и политичке странке у Србији*, Friedrich Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, Факултет политичких наука, Београд, 2007.
- Стојиљковић Зоран, *Партијски систем Србије*, Службени гласник, Београд, 2006.
- Хејвуд Ендру, *Политичке идеологије*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.
- *Програм Социјалдемократске партије Немачке* (2007)
- *Програм Социјалдемократске партије Шведске* (2001)

Resume

Article is focused on analysis on the newly adopted program of the Socialist Party of Serbia (SPS), that was approved by the 8th Congress of this party, on December 2010, (previous program of this party was adopted in 1992), with the aim to compare its postulates with the social, economic and political agenda of the contemporary social democratic political party in Europe today.

Author is trying to highlight what are the main aspects of programmatic reform of this left oriented political party that went through transition period from the ex-ruling party that was overthrown from the power, but was successful in regaining of power again, as the member of the Serbian coalition government (from 2008 onwards). Three pillars of the SPS programmatic scheme are analyzed in detail - those are: political democracy, economic democracy and social democracy as equally important for the SPS. As the result of gradual political evolution of this party is its newly adopted commitment for the democratic, lawful, civic and socially responsible modern state. Author is emphasizing that the SPS was able to develop forward its ideological matrix by implementing into its newly adopted program post-materialistic values and objectives such as:

ecology, sustainable development and poverty-reduction strategy, for example. Author especially emphasizes “traditional” commitments of this party to partnership with the trade-unions and civil society (NGO) organizations as well. Additional effort was made to present, more detailed, comparative analysis of the SPS program in line with the core values of the contemporary European social democracy. Different aspect of the SPS program are covered by this comparative analysis, such as: range of the core values (social justice, solidarity, freedom, democratic socialism), the concepts of state, political democracy, industrial democracy, social-market economy, ecology – sustainable development, and civil sector; namely. In comparing the SPS program with the basic values of the European left, author is making a proof that newly adopted program of the SPS include, in an extensive measure, political values and vocabulary of the contemporary European social-democracy. This was further emphasized with the fact that in this program it is written that the aim of the SPS is to become the member of the Socialist International and the Party of the European Socialists, as well. Within domestic arena, author emphasizes, SPS is much more inclusive and co-operative than it was before, during 90ies – namely it advocates, more boldly, multicultural, multiethnic and multireligious aspects of Serbian society today. SPS is tolerant and open for dialogue, especially for the other political party that are left oriented, and that is the Democratic Party (DP) also, with which the SPS is making the core of the contemporary Serbian coalition government. On the other hand, SPS is contrasted to those political party that are on the right wing of the Serbian political scene.

Author concludes, on the ground of various programmatic examples that SPS successfully legitimize itself as reform oriented, social-democratic and pro-European modern political party of the centre-left